

PÁRIZSI MÁRCIUS

Bizonyára a nemzetközi nőnap ihletésére is, minap tanácskoztak a francia özvegyasszonyok. Egy és több gyermeket egyedül nevelő, megélhetési gondokkal küszködő nők gyülekezetében a képernyő villanásnyi tudósításából is kitűnt; árvaival mennyi fiatal maradt egyedül. De a párizsi Pompidou Központ előtt sereglő hosszú lábú, feszes combú lányok és ifjú asszonyok mégse bánatukban és társadalmi gondoktól vezettetve húztak fekete harisnyát — egyszerűen divatosak. S ebben a márciusi napsütésben, a tavasz hunyorításában, komorító ihletettség helyett igencsak csábító kaland, legalább képzeletben e fekete csenemetefa erdő renetegébe kalandozni. Tán a gyakori visszatérés reménye, avagy öszülő halántékom teszi, még gondolatban is hagyom, hogy keresztbe vetett lábakkal a kávéház teraszán sörüket hörpintsek és sajtos bagettjüket majszolják, s egy háromtagú tüntetés transzparensét böngésznek; vagy éppen a nemzetközi modern zenei központ, az IRCAM most készülő szárnya körül légkalapácsok zakatolását hallgassák. Tűnődhetnek aztán: az aszfalthasító zaj összeáll-e majd kompozícióvá, amint az a gyári dübörgésekből, robajkából, sikító esztergák hanggyelegeiből transzformált zenekari mű, melynek bemutatójáról a napokban tudósították a francia nagyerdműt.

Dél van, amit nem a művelődési palota előtti óróról olvashatunk le, mert az másodperceinket jelzi, mennyi időnk van még két-ezerig. A pontos idő: hogy megnyílnak csövekkel átfont üvegépítmény ajtajai. Az pedig a tavasz jele, hogy a rend óreibe is több bizalom mutatkozik, táskáinkat nem

matatják, vizsgálják mint más alkalmakkor. Fáradságunkba nem kerül, mozgólépcső visz a magasba, egy város változását panorámáján észlelni. Most éppen egy testes alumíniumláda tűnik fel; a Louvre egyik szárnyára húzták rá, ha már elkészült Li Pei piramisa, az öreg falakat is megújítják. Ahogyan az Invalidusok templomának aranyozását is — Napóleon sírhelyét a messzefénylő kupola is hirdeti.

Szemlélődésünkben a halhatatlanságnak szerényebb jeleivel is beérjük. Azzal például, hogy a Pompidou Központ néprajzi és szociológiai filmszemléjében a műsor apró betűs programját böngészve jó érzéssel konstatáljuk: Csillag Adám Dunaszaurosztát és Böszörményi Géza—Gyarmathy Livia Recsk című filmjét is vetítik. Aztán alábbszállunk az épületben; a könyvesboltokban nézgelődni, Kundera és Havel, Jelcin és Gorbačov, a Les Temps Modernes román különszáma, a temesvári, bukaresti napokat felidéző képeskönyv, Pacepa Vörös horizontja mellett ugyan mi hír rólunk? Agota Kristof nevére bukkanunk, akinek hazai otthontalanságából svájci világhírű írónő emelkedő útját oly pazar játékos-ironikus tárcában írta meg testvére, a Magyar Nemzet munkatársa, Kristof Attila.

Elfogult kíváncsisággal forgatjuk át a *Le Monde* oly régen népszerűsített könyvecskéjét, amely az elmúlt esztendő krónikáját adja.

Március 15-öt még világméretben is jelentős eseménynek tudhatjuk, mert a kalendárium nyilvántartja, de hogy június 16-án eltemettük Nagy Imrét, s október 23-án Szűrös Mátyás kiáltotta a köztársaságot, ez már szóra se érdemes a *Le Monde* szerint. Sebaj; vizsgálgatunk avval, hogy a kezünkben szorongatott *Liberation* kitűnő irodalomtörténészünk Pomogáts Béla és felesége portréját közli, szeretett cicákkal, abból az alkalmából, hogy a *France Culture* délutáni adásában vendégeskednek. S vigasztalódunk az illemhely felé tartva is, amikor az alsó szint üvegszekrényében az *Est-Ouest International* 1989-es magyar számát pillantjuk meg — még ha a Pompidou Központ üzleteiben nem is sikerül megszerezni. A folyóirat március 29-i programorában is illetékességünk mutatkozik *A négy K* címmel Danilo Kis, Konrád György, Tadeusz Konwiczki és Milan Kundera munkásságáról rendeznek beszélgetést. A közreműködők között **Eörsi István** és **Petri György** neve szerepel. S, hála a pártállam önmészítő természetének is, remélhetően egyszer s mindenkorra, időszerűségét veszítette az a témakör, amely az *Iró száműzetésben* — *saját hazájában* címet viseli. Noha a meghívottak más eleven és nagyon személyes példatárral szolgáltathatnak.

Saint Alain! *Alain Timaral*, a kitűnő avignoni színhávezetővel a Grande Palais-ban ölelkezünk össze,

formatervezők és belsőépítéskor monumentális kiállításán. Látható itt mai és holnapi üllepek számára is garantáltan kényelmetlen ülőgarnitúra, néhány négyzetméternyi, fába épített hálófülke-konyha-ebédlő és fürdőszoba-konstruktó. Talány, hogy valaha is megoldással szolgálhat-e az emberiség lakásgondjainak megoldására. Mint ahogy szűkös az a tárgyalóterem, amelyben a fal tövéhez állított lobbogókkal a nemzetek még szép számmal jelen lehetnek, de a kerek asztal körül már csak néhány politikus számára adatik hely.

Alain barátunk Kafka emlékéit idéző kompozíciója, a kaszlikba szorítottan csúszó és görnyedt háttal élni kénytelen emberek szugesztív térplasztikája úgy is Prágára hivatkozik, hogy három évvel ezelőtt *Havel* előadásának atmoszféráját és gondolatát fogalmazta képbe. Alain Timar, aki tavaly márciusban még lírai hangoltságú petícióban tiltakozott Havel bebörtönzése ellen, jó érzéssel mondja: párizsi, államfői látogatásakor módja lesz személyesen is találkozni Havelle. De Alain gondolatai Budapest és a magyar színházi élet felé köröznek. Összel Nyíregyházán *Ionesco* Rinocéroszokját rendezte, az előadás most, a tavaszi fesztivál idején Budapesten is vendégszerepelt. Szakmai lelkiismerete Pestre szólítja, hogy felfrissítse, újra beállítsa az előadást. És tájékozódjon is. Mert Avignonban *Nádas Péter* Találkozását rendezi, de ha minden jól alakul, a nyári fesztivál keretében magyar darabokat szeretne bemutatni felolvasó színpad keretében; s jó volna egy olyan sikeres hazai előadás, mint tavaly a nyíregyházi Hrabal-produkciója. Alain

Timar sorolja: *Sarkadi, Illyés, Schwajda, Örkény, Hubay* műveit olvasta és *Sütő András* Adventjét, amiről azt mondja: a fordításon is átút: igazi és jelentős író szól belőle.

Nemcsak Párizs nem ereszt, de a Hargita és a Nagy Romlás se hagy el bennünket. Mert lám: a fárado délutáni napsütésben élesedik a levegő, s mi a Luxemburg kert kávézójának teraszán *Funtek Frigyes*szel ülünk és beszélgetünk. Hatvanvalahány estén játszott a Sütő András darabjában *Zetelaki Gábort*, két esztendője egy francia tv-film, a Moravagine főszerepét megkapván, előbb szabadságra távozott, majd forgatás közben megismerkedett Dorine-nal, aki azóta felesége lett és párizsi lakosként most gyermeket várnak. Jóleső érzés őt hallani: Frici semmit se változott. Otthoni szakmai igényességét itt, Párizsban se adta fel. Megélni nehéz, mondja, de az ember ne alázza meg magát. Két kezével is sokat tehet. Főiskolásként ácsmester édesapjával, az Énekes madár díszletét faragták. Lelkét pedig az ember tartogassa fontos és vállalkozó ügyekre. A Chaillot-ban nemrégiben komoly tapsos elismeréssel bemutatkozott; kritikák, interjúk jelentek meg, de Frigyes nem hatódik meg önmagától. A jövőre tekint, mert a Szanyból jött ifjú ember dolgát tudja Párizsban is.

Áprilisban a hármas csatornán Kelet-Európáról készülő műsorban *Fejtő Ferenc* lírai-filozofikus vallo-mását olvassa fel: s ehhez híven mondja: igényt és méltóságot sugározva kell kiállnunk a világ elé. Színházi emberként is. Tudja,

hogy több mint két évtizede, inkább vígjátékként, már játszották *Örkény* Tótekját, most újra fel kéne fedezni. Fricit az Advent se ereszt. Az, hogy Sütő András nyelve és metaforikus világa bármilyen nehéz is franciára ültetve, meg kell próbálni. Dorine pedig már csak Sütő András nyelvért is megtanul magyarul. S egyszer majd a Tragédiát is meg kell mutatni színpadon, amit Barrault meg a hatvanas években tervezett. Amikor még az Odéont vezette. Most, hogy a kora estében elballagunk mellette, már nem is a 68-as forradalomra gondolunk, és *Barrault* elcsapatására, hanem a mostani májusra, amikor két évvel ezelőtt sikerük helyszínére, az Európa Színházba visszatér a budapesti Katona József Színház társulata. A Saint-Germain sugárút felé tartva, egy kis kerülettel igyekszünk el az Odéon térről; egy sötét utcácskában a *Casimir Delavigne* felé vesszük az irányt. Most is szálloda. Most is Hotel des Balcons, ha már eddig is velünk tartott beszélgetésünkben idézzük is Ady Endrét, tisztelegünk szállásánál is.

Vidáman emlékszem vissza vígszínházi estémre s a budapesti társadalom minden rétegéből való ismerőseimre, kiket jobban névelélt és egyenlősített a Palais Royal, mint a francia forradalom eszméi s azok a demokratikus reformok, melyek majd egyszer, száz év múlva talán nálunk is megszületnek... Csöndben állunk a tábla alatt, Frici átöleli várandós asszonykáját, franciául suttozja a pillanat otthoniasságát, s én pedig az enyémnek, Magdának mondom, azóta nyolcvanhat esztendő telt el...

Abnlonczy László